

Eszterházy Károly Egyetem
Neveléstudományi Doktori Iskola

GULYÁS ENIKŐ

A FEJLESZTŐ (E-)BIBLIOTERÁPIA ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGE
HÁTRÁNYOS HELYZETŰ DIÁKOK KÖRÉBEN

PhD-értekezés tézisei

Témavezetők:

dr. Hatvani Andrea
klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológus

dr. habil Verók Attila
egyetemi docens

Eger, 2019

A disszertáció témája és szerkezete

Napjaink dinamikusan változó technológiai környezete felkelti az igényt olyan módszerek kidolgozására, amelyek megfelelnek az új társadalmi igényeknek. Különösen fontos ezen változások követése a fiatalabb generáció számára, amelynek tagjait könnyebb motiválni ingergazdag, IKT-eszközökben bővelkedő környezetben, mint elődeiket. A digitális transzformáció vagy digitális átállás (Racsko, 2017a), melyet egyesek a 4. ipari forradalomként definiálnak, elérte a közoktatást is. A tradicionális módszerek alkalmazóinak szembe kell néznie ezekkel a változásokkal, reagálniuk kell rá, hogy célközönségük számára továbbra is olyan lehetőségeket tudjanak biztosítani, amelyek megfelelnek az új elvárásoknak. A változtatások, fejlesztések során azonban jelentős figyelmet kell fordítani arra, hogy a létrejövő új módszerek a régi előnyöket megtartva fejlesszenek új készségeket, képességeket.

Jelen értekezés elkészítésével több célt kívánok elérni. Készültek magyar nyelven olyan kiadványok, amelyek egy-egy területen kívánták összefoglalni a biblioterápiával kapcsolatos tudásanyagot, azonban mindeddig nem született komplex, a biblioterápia történetével, definícióival, alkalmazási területeivel, lehetőségeivel és elméletével kapcsolatos mű, amely a közoktatásban dolgozó pedagógusok, könyvtárosok számára jelentett volna segítséget a napi munka során.

A biblioterápia módszerének összehasonlítása hasonló módszerekkel, úgymint irodalomterápia, irodalomóra, digitális történetmesélés, ugyancsak váratott magára, amely félreértésekre adott okot. A biblioterápia módszerének infokommunikációs eszközökkel történő bővítése nemzetközi szinten is kuriózumnak számít, mint ahogyan olyan kísérletről sem született mindezidáig beszámoló, amely ugyanazon tematika szerint megtartott foglalkozások több szempontból történő összehasonlítását tartalmazta volna, ezáltal lépéseket téve azon cél felé, hogy a biblioterápia széles körben történő alkalmazásának tudományos megalapozottságot biztosítson.

Kutatásom során célirányos vagy szakértői mintavétel segítségével Borsod-Abaúj-zemplén megye 10 iskolájának, 6. osztályos tanulói közül összesen 80 fő vesz részt fejlesztő biblioterápiás (N=40) vagy fejlesztő e-biblioterápiás (N=40) foglalkozásokon, a kiválasztott osztályok fennmaradó tanulói pedig a kontrollcsoportot képezik. A foglalkozássorozat összesen 6 alkalomból áll. Az összetett kéts csoportos kísérlet során a foglalkozások megtartására a pedagógusok számára egy 30 órás képzés került akkreditálásra *A fejlesztő biblioterápia és a fejlesztő e-biblioterápia alkalmazása adott tematika alapján a köznevelésben* címmel.

A kutatásom során alkalmazott módszerek:

- teszt (Coopersmith-féle önértékelés teszt, Thomas-Killman-féle konfliktuskezelési teszt)
- megfigyelés (2. és 6. foglalkozás videofelvételeinek elemzése)
- tartalomelemzés (videonaplók és pedagógus szempontrendszer)

Az empirikus vizsgálatok során olyan modern kutatási apparátust használok (MAXQDA, Noldus Observer XT, SPSS), amelyek az összefüggések feltárásának mélyebb szintjét teszik lehetővé.

A foglalkozássorozat előtt és azt követően, a beavatkozási- és kontrollcsoportokban kitöltött Coopersmith-féle önértékelés, valamint Thomas-Killman-féle konfliktuskezelési teszteket SPSS statisztikai program segítségével elemzem.

A 2. és 6. foglalkozás videofelvételeinek elemzését a Noldus Observer XT nevű videós interakcióelemző szoftver segítségével történik, amely lehetővé teszi a több kameraállásból rögzített események részletes, több szempontú, deduktív kódolását, majd az így nyert kvantitatív adatok további elemzését (Gulyás & Racsko, A videós interakcióelemzés újmédia eszközökkel támogatott lehetőségei, 2015d).

A foglalkozásokat követően, tanulók által elkészített videonaplók, valamint pedagógusok írásban rögzített pedagógus szempontrendszere a MAXQDA tartalomelemző szoftver segítségével, induktív módon kerülnek elemzésre. A foglalkozások hatásának elemzése céljából általam létrehozott pedagógus szempontrendszer a későbbiekben alkalmas lehet bármely biblioterápiás foglalkozás foglalkozásvezetői tapasztalatainak írásos rögzítésére, ez által elősegítve a fejlesztő biblioterápiás foglalkozások tapasztalatainak tudatos átgondolását. A videonaplók pedig lehetőséget biztosítanak arra, hogy a foglalkozásokon résztvevők, foglalkozást közvetlenül követő, foglalkozásról alkotott gondolataiba betekintést nyerjünk.

Mindezek fényében disszertációm megírása során két terület lefedésére törekedtem: a biblioterápiával kapcsolatos elméleti összefoglalásra, valamint egy kiterjedt kutatás tapasztalatainak és eredményeinek közzétételére.

A biblioterápia definíciói, meghatározásai, jellemzői

Arra a kérdésre, hogy mi pontosan a biblioterápia, nem tudunk egyetlen definícióval válaszolni. Sokan, sokféleképpen határozták meg mindaddig.

A biblioterápia kifejezés a görög „biblion” - könyv és a „therapeia” - gyógyítás szavakból származik (Bartos, 1987), és ebből fakadóan a legegyszerűbb meghatározások úgy hangzanak, hogy a biblioterápia nem más, mint a 'könyvek gyógyító ereje', 'könyvek általi gyógyítás'.

Úgy gondolom, hogy a módszer alkalmazásának lehetőségei és típusai olyan bőségesek, hogy lehetetlen egyetlen definícióval hiánytalanul lefedni mindet, ha nem akarunk olyan nagyvonalúak lenni, hogy egyszerűen azt mondjuk, hogy pozitív változás előidézése irodalmi alkotások segítségével. A speciális definíciók alkalmasak arra, hogy egy-egy területet, egy-egy lehetőséget lefedjenek, de egyetlen átfogó definíció megalkotása, mint az a disszertációból is látható, túl nagy általánosítást jelentene.

Személy szerint Hász Erzsébet megfogalmazásával értek egyet leginkább, miszerint a biblioterápia „éppen úgy, mint a legtöbb, vagy majdnem minden művészetterápia nemcsak a beteg emberek gyógyításában használható, hanem a megelőzésben és a rehabilitációban is, de hasznos akkor is, amikor egy krónikus betegséggel való együttélést kell megtanulnia valakinek. [...] A biblioterápiás beszélgetés annyiban tér el egy egyszerű szövegértelmezéstől, hogy ott azt gyakorolják, hogy a befogadónak, aki egy saját múlttal, jelennel, jövővel rendelkező, nagyon érzékeny, összetett személyiség, az adott szöveg itt és most, mit jelent” (Büki & Büki, 2005).

A definíciók, meghatározások és jellemzők sorába kívánkozik a fejlesztő e-biblioterápia meghatározása is. A fejlesztő e-biblioterápia egy részben aktív művészetterápia, amely során az aktív terápiák azon sajátossága is érvényesül, hogy a résztvevők egy produktumot hoznak létre, és a passzív terápiák azon jellemzőjét is megfigyelhetjük, miszerint egy már elkészült és/vagy meghallgatott mű közös szóbeli feldolgozása során a résztvevők megoszthatják véleményüket, gondolataikat. A foglalkozás során a résztvevők különböző IKT-eszközöket használnak (tablet, interaktív tábla, felhőtechnológia), melynek köszönhetően a fejlesztő biblioterápiás foglalkozások során elérni kívánt célkitűzések mellett (konfliktuskezelés, önismeret, vitakészség) fejleszti a résztvevők IKT-eszközhasználati rutinját és készségeit.

Miért van szükség a fejlesztő (e-)biblioterápiára?

A biblioterápia segíthet az emberek közti távolság csökkentésében és az elszigetelődés érzésének megszüntetésében, hiszen a könyvekről beszélgető csoportban kialakul a valahová tartozás érzése. A biblioterápiás foglalkozásokon a résztvevőknek lehetőségük van érvekkel támasztani alá nézeteiket és véleményüket, konstruktív vitát követően juthatnak konszenzusra.

Az OECD-átlaghoz képest csökkenés figyelhető meg a szövegértésben és kreatív problémamegoldásban elért hazai eredményekben (PISA 2012 mérés, 2013). A hazai szövegértési eredmények statisztikailag szignifikánsan alacsonyabbak az OECD-átlaghoz képest, „Magyarországon az olvasni szerető és nem szerető diákok között 107 pont különbség van a teljesítményben, azaz egy olvasni szerető diák annyival jobb eredményt ér el szövegértésben, mintha 3 évvel az olvasni nem szerető diákok fölött járna iskolába (a PISA-osztályozás szerint egy

iskolaév 39 pont különbséget jelent)” (Gergely, 2013). Ennek fényében különösen fontos, hogy megszerettessük a gyerekekkel az olvasást, hiszen gyenge olvasási teljesítményük károsan befolyásolhatja tanulmányi eredményeiket, továbbtanulásukat, valamint későbbi pályaválasztásukat.

Az iskola nem képes kompenzálni a társadalmi különbségeket, sőt, az adatok alapján azt mondhatjuk, hogy ezeket a különbségeket az iskola tovább erősíti (Schüttler, 2009).

Az iskola kiegyenlítő szerepe azért is kiemelten fontos, mert a 2015-ös év adatait figyelembe vevő Eurostat szerint Magyarországon a társadalom 26,3%-a, mintegy 2,5 millió ember él szegénységben (Szász, 2017). Az ezekben a háztartásokban élő gyerekek számára az egyetlen lehetőséget a társadalmi mobilitásra az iskola által nyújtott tudás jelenti.

A laterális gondolkodásnak köszönhetően egynél több megoldási lehetőséget találhatunk egy-egy probléma megoldásakor (Keresneyei & Egedy, 2015), amely a fejlesztő biblioterápiás foglalkozások esetében egy kollektív gondolkodás eredményeként jön létre.

A társadalmi igényekre és technikai változásokra a biblioterápiának is reagálnia kellett, hiszen a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014-2020 egyik pillérét a digitális kompetenciák képezik, amely során a cél a „az elsődleges (digitális írástudatlanság) és a másodlagos (alacsony szintű használat) digitális megosztottság mérséklése, illetve a tartósan leszakadók részesítése a digitális ökoszisztéma előnyeiből (eBefogadás)” (Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014-2020, 2017, old.: 5).

Dániában 1993-ban vezették be az empátiaórát, amelyen a gyerekek beszélhetnek konfliktusaikról, valamint különböző nézőpontokból vizsgálhatják meg problémáikat, és közösen keresnek megoldást ezekre (Helliwell, Layard, & Sachs, 2016).

Statisztikák bizonyítják, hogy egyre több beilleszkedési és tanulászavar-diagnózissal rendelkező tanuló van a magyar oktatási rendszerben (Gyarmathy, 2012). Ezzel egyidejűleg folyamatosan növekszik a végzettség nélküli iskolaelhagyás száma is (Végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem: Cselekvési terv 2014-2020, 2016).

A Z- és Alfa-generációra vonatkozó kutatási eredmények arról számolnak be, hogy nehezebb számukra mások érzelmeinek és nézőpontjainak detektálása (A mobilozás hatásai a gyerekekre).

A Digitális Oktatási Stratégia (DOS) kiemeli a digitális kompetenciával kapcsolatban, hogy fejlesztése nem csupán az informatika tantárgy feladata. A digitális kompetenciákat annyira fontosnak tartja, mint az anyanyelvi kommunikációt. Nélkülözhetetlen a „köznevelés IKT-alapú szervezése”, valamint „a tantárgyközi fejlesztési lehetőségek minél szélesebb körű kiaknázása” (Digitális Jólét Program: Magyarország Digitális Oktatási Stratégiája, 2016).

A fejlesztő biblioterápia továbbfejlesztésének lehetősége – fejlesztő e-biblioterápia

A fejlesztő biblioterápia a passzív művészetterápiák közé sorolható. A mű megismerését követően a foglalkozás résztvevői beszélgetnek a megismert irodalmi alkotásról. A beszélgetés elsődleges célja, hogy mindenki elmondhassa véleményét, gondolatait a meghallgatott irodalommal kapcsolatosan. Ezen folyamat segítségével feszültségük oldódik, szóbeli kommunikációs és vitakészségük fejlődik. A foglalkozás összegzéssel zárul, amely során röviden összefoglalják a foglalkozáson elhangzottakat.

A fiatalok számára, akik már gyerekkoruk során találkoztak az okoseszközökkel, motivációs erővel bírnak, ezáltal nagyobb hatásfokkal vonhatóak be a biblioterápiás foglalkozásokba is. Azok számára, akiknek ellenérzéseik vannak ezekkel az eszközökkel szemben, a fejlesztő e-biblioterápiás foglalkozás lehetőséget teremt, hogy megismerjék ezeket a „kütyüket”, negatív viszonyulásukat legyőzzék. A foglalkozás során ezek az eszközök a beszélgetés indukálásához járulnak hozzá, a gondolatok és érzelmek kifejezésének lehetséges formájaként.

A foglalkozás során a résztvevők egy előre kiválasztott alkalmazás segítségével készítenek illusztrációt a meghallgatott műhöz. A művet reprezentálhatja többek között kép, képregény, animáció vagy videó segítségével is.

Az IKT-eszközök kiegészíthetik, erősíthetik a foglalkozások hatását, motiválhatják a foglalkozáson való részvételt, vagy fordított esetben motiválhatják a résztvevőket az eszközök használatára oly módon, hogy nem kívánják a biblioterápiás foglalkozás elsődleges céljaként az eszközhasználat elsajátítását meghatározni. Ahogyan Racsko fogalmaz: „nem az eszköz az elsődleges – akkor sem, ha információtechnológiai oldalról ezt emeljük ki –, hanem az ember és viszonya a technológiához” (Racsko, Digitális átállás az oktatásban, 2017a, old.: 19).

A fejlesztő biblioterápiás és a fejlesztő e-biblioterápiás kísérletsorozat

Kutatásom közvetlen előzményének tekinthető az Eszterházy Károly Főiskola Gyakorló Általános, Közép-, Alapfokú Művészeti Iskolájában zajló kísérletsorozat, amelynek köszönhetően a BYOD-modell megvalósulásának lehetünk szemtanúi, a kísérletben résztvevők tanárai azonban negatív tapasztalatokról számoltak be (Kis-Tóth, Borbás, & Kárpáti, 2014, old.: 66). Ezen közvetlen tapasztalatok keltették fel az igényt egy olyan módszer iránt, amely összekapcsolja az IKT-eszközök használatát egy közös tevékenységgel, és amely indikátora lehet a szóbeli kommunikációnak, amely a közösséghez való tartozás élményét adja a résztvevőknek. Olyan módszerre volt szükség, amely a gyerekek szövegértését, kommunikációs képességeit, valamint önismeretét fejleszti mindamellet, hogy a társas interakciók előidézőjeként lép fel. A pilot-foglalkozássorozat célja olyan foglalkozások megvalósítása volt, amelyek elősegítik a diákok

közötti interakciót, valamint a résztvevők önértékelésének, társas kapcsolatainak, konfliktuskezelési stílusának, kreatív problémamegoldásának, szövegértelmezésének, kritikai szemléletének, digitális kompetenciájának fejlesztését. Mindemellett célom volt még, hogy a K12 korosztály¹ célzott csoportja számára, olyan jó gyakorlatot fejlesszek ki és alkalmazzak a gyakorlatban, amely közvetlen hatással lehet a csoportközösség pozitív irányú alakítására és az interperszonális kapcsolatok esetleges szorosabbá tételére. A kísérlet tapasztalatait beépítettem a doktori disszertációm alapjául szolgáló kutatásba.

Mintavétel

Kísérletünk során célirányos vagy szakértői mintavétel segítségével választottuk ki a kutatásban részt vevő intézményeket. A Türr István Képző és Kutató Intézet felmérést készített a magyarországi általános és középiskolák körében, és ennek köszönhetően az ország területén belül 139 intézményt szűrtek ki, amelyek a kompetenciaméréseken gyengén teljesítettek, ezért intézkedési terv készítésére kötelezték őket (A kompetenciamérések eredményei, 2017), tanulóik többsége pedig halmozottan hátrányos helyzetű.

Ezt követően az intézményeket leszűkítettük az általános iskolákra, majd a legtöbb ilyen iskolát tartalmazó megyét választottuk ki (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 24 iskola). A személyes találkozót követően 10 intézmény vállalta a kutatásban való részvételt.

A kísérleti csoportban 5 intézményben tartottak fejlesztő biblioterápiás foglalkozásokat (N=40), 5 intézményben pedig fejlesztő e-biblioterápiás foglalkozásokat (N=40). Mind a kísérleti, mint pedig a kontrollcsoportok tagjai a 6. osztályosok köréből került kiválasztásra.

Azon intézményekben, ahol több 6. osztály is volt, véletlenszerűen választottuk ki azt, amelyben a kísérletet végeztük, majd a kiválasztott osztályból a beavatkozási csoportokban részt vevő diákok kiválasztása ismételten véletlenszerűen történt. Mind az osztályok, mind a gyerekek kiválasztása során abból a feltételezésből indultunk ki, hogy ezekben az iskolákban minden gyerek halmozottan hátrányos helyzetű, így ugyanolyan esélye van bárkinek a bekerülésre. Minden 6. osztályból, minden intézményből 8-8 gyereket választottunk ki ily formán, akik 6 héten keresztül részt vettek a fejlesztő biblioterápiás vagy fejlesztő e-biblioterápiás foglalkozásokon. A kontrollcsoport tagjait azok a diákok alkották, akik nem vettek részt a foglalkozásokon.

¹ A K12 egy összefoglaló elnevezés az angolszász területen, amely az óvodától a 12. évfolyamig tartó intervallumot foglalja magába.

Módszerek

Tesztek

Az elő- és utóvizsgálatokhoz mind a beavatkozási, mind pedig a kontrollcsoport tagjai az első foglalkozás előtt és az utolsó foglalkozás után kitöltötték a Coopersmith-féle önértékelési tesztet, valamint a Thomas-Kilmann-féle konfliktuskezelési tesztet. A teszt kitöltetése a beavatkozási és kontrollcsoportban intézményenként egyszerre történt.

A vizsgált függő változók és a vizsgált kategóriák:

- önértékelés: magára a gyerek önértékelésére vonatkozó: magabiztosság; magára a gyerek önértékelésére vonatkozó: önmagával való elégedettség; az iskolára vonatkozó: elégedettség saját iskolai eredményességével, iskolára vonatkozó: értelmi téren saját sikerességében jobban bízunk; otthoni hatások önértékeléssel kapcsolatos része: mennyi bizalmat és megértést követelnek a gyerektől a szülei; egykorú társakkal való viszonyban kifejeződő önértékelés)
- konfliktuskezelés: önérvényesítő, versengő, problémamegoldó, együttműködő, elkerülő.

Megfigyelés

Minden foglalkozás 2 kameraállásból került rögzítésre. A felvételek közül a 2. és a 6. foglalkozáson rögzítetteket dolgoztuk fel.

A megbízhatóságot a kódolók felkészítése, valamint az interkódolás biztosította.

Az érvényesség biztosítása érdekében törekedtünk rá, hogy a vizsgált kategóriák lefedjék az általános fogalmat, ennek érdekében a korábbi pilot-kísérlet során készült felvételek kódolása során szerzett tapasztalatok feldolgozását követően kerültek a kategóriák meghatározásra.

A videós interakcióelemzés során vizsgált függő változók és a vizsgált kategóriák:

- kapcsolat: áll-ül, megy valahová (másik diákhoz)
- bevonódás: kérdés hossza és száma; beszéd hossza és száma
- érdeklődés: karba tett kéz - karba nem tett kéz; keresztbe tett láb - keresztbe nem tett láb
- eszközhasználat: eszközhasználat száma és hossza

A videofelvételek elemzéséhez a Noldus Observer XT videós interakcióelemző szoftvert használtam.

Tartalomelemzés

Mind a felvett videonaplók, mind pedig a kitöltött pedagógus szempontrendszerek elemzése a MAXQDA tartalomelemző szoftver segítségével, induktív módon történt.

Videonapló

A beavatkozási csoportokban résztvevő minden diák minden foglalkozás végén készített egy videonaplót, amelyhez néhány segítő kérdést biztosítottunk papír alapon számukra, annak érdekében, hogy megismerjük a véleményüket, tapasztalatukat a foglalkozásokkal kapcsolatban.

A videonaplók tartalomelemzése során vizsgált függő változók és a vizsgált kategóriák:

- diák viszonyulása az adott foglalkozáshoz (Hogy érezted magad a mai foglalkozáson?; Mi tetszett a mai foglalkozáson leginkább?; Mi nem tetszett a mai foglalkozáson?)
- adott alkalommal feldolgozott mű ismerete (Miről szólt röviden a történet?; Volt a történetnek tanulsága?)
- adott mű szereplőihöz való viszonyulás (Melyik volt a legrokonszenvesebb szereplő a műben? Miért?; Melyik szereplő volt a legellenségesebb a műben? Miért?)
- adott foglalkozás hasznossága (Tanultál valamit a mai foglalkozáson? Ha igen, mit?)

Pedagógus szempontrendszer

A foglalkozásvezetők minden foglalkozást követően elektronikus formában, írásban rögzítették a foglalkozásokon szerzett tapasztalataikat, amelyekhez biztosítottunk számukra egy szempontsort (pedagógus szempontrendszer), amely lehetővé tette az események elemzését a saját szemszögükből.

A pedagógus szempontrendszer tartalomelemzése során vizsgált függő változók és a vizsgált kategóriák:

- részt vevő és hiányzó gyerekek (Hány diák vett részt a mai foglalkozáson?, Ki hiányzott ma a foglalkozásról, és milyen okból?)
- tanárok szubjektív tapasztalatai (Milyen pozitív dolgokat figyelt meg a mai foglalkozáson?; Milyen negatív dolgokat figyelt meg a mai foglalkozáson?; Megjegyzés, személyes, szubjektív benyomások, önreflexió?)
- nehézségek a foglalkozásokon (Volt konfliktus a mai foglalkozáson? Ha igen, hogyan oldódott meg?; A mai foglalkozás során volt szakmai problémája, olyan helyzet, amelynek megoldása nehézséget okozott?; A mai foglalkozás során volt olyan helyzet, amelyre nem sikerült megoldást találnia?; Volt a mai foglalkozáson technikai problémája?)

Kutatási eredmények összefoglalása

Az alábbiakban tételesen bemutatásra kerülnek a kutatás kezdetén megfogalmazott hipotézisek, valamint a kutatást követő adatelemzésnek köszönhetően született vonatkozó eredmények².

A beavatkozási csoportokban résztvevő diákok önértékelése

- a fejlesztő biblioterápiás csoportban pozitív irányba változik az egykorú társakkal való viszonyban megnyilvánuló önértékelés (T), valamint a diákok önmagukkal való elégedettsége (S) a kontrollcsoporthoz képest
 - T-skála +
 - S-skála +
- a fejlesztő e-biblioterápiás csoportban nagyobb mértékben változik pozitív irányba az egykorú társakkal való viszonyban megnyilvánuló önértékelés (T), valamint a diákok önmagukkal való elégedettsége (S) a kontrollcsoporthoz és a fejlesztő biblioterápiás csoporthoz képest
 - T-skála kontrollcsoporthoz képest +
 - S-skála kontrollcsoporthoz képest +
 - T-skála fejlesztő biblioterápiás csoporthoz képest -
 - S-skála fejlesztő biblioterápiás csoporthoz képest +

A beavatkozási csoportokban résztvevő diákok kompromisszumkereső és problémamegoldó konfliktuskezelési stílusa

- a fejlesztő biblioterápiás csoportban pozitív irányba változik a kontrollcsoporthoz képest
 - kompromisszumkereső konfliktuskezelési stílus +
 - problémamegoldó konfliktuskezelési stílus +
- a fejlesztő e-biblioterápiás csoportban nagyobb mértékben változik pozitív irányba a kontrollcsoporthoz és a fejlesztő biblioterápiás csoporthoz képest
 - kompromisszumkereső konfliktuskezelési stílus kontrollcsoporthoz képest +
 - problémamegoldó konfliktuskezelési stílus kontrollcsoporthoz képest +
 - kompromisszumkereső konfliktuskezelési stílus fejlesztő biblioterápiás csoporthoz képest -
 - problémamegoldó konfliktuskezelési stílus fejlesztő biblioterápiás csoporthoz képest +

² Jelmagyarázat: hipotézis bizonyítva (+); hipotézis cáfolva (-); megjelenése száma túl alacsony ()

Korreláció figyelhető meg a

- beavatkozási csoportokban az egykorú társakkal való viszonyban megnyilvánuló önértékelés (T) és a kompromisszumkereső konfliktuskezelő stílus között +
- beavatkozási csoportokban a diákok önmagukkal való elégedettségében megnyilvánuló önértékelése (S) és a kompromisszumkereső konfliktuskezelő stílus között +

A beavatkozási csoportokban részt vevő diákok metakommunikációs jelzései azt mutatják, hogy a foglalkozások előrehaladtával

- nyitottabbak (kevesebb alkalommal jelenik meg a karba tett kéz, keresztbe tett láb), valamint több alkalommal alkalmaznak nonverbális pozitív megerősítést (mosoly, fejbólintás)
 - karba tett kéz a fejlesztő biblioterápiás csoportokban +
 - keresztbe tett láb a fejlesztő biblioterápiás csoportokban -
 - mosoly a fejlesztő biblioterápiás csoportokban -
 - bólintás a fejlesztő biblioterápiás csoportokban -
 - karba tett kéz a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban -
 - keresztbe tett láb a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +
 - mosoly a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +
 - bólintás a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +

A beavatkozási csoportokban részt vevő diákok

- több alkalommal és hosszabban fejtik ki véleményüket (beszéd száma és hossza)
 - beszéd száma a fejlesztő biblioterápiás csoportokban -
 - beszéd hossza a fejlesztő biblioterápiás csoportokban -
 - beszéd száma a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +
 - beszéd hossza a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +
- gyakrabban kérdeznek (kérdések száma és hossza)
 - kérdés száma a fejlesztő biblioterápiás csoportokban +
 - kérdés hossza a fejlesztő biblioterápiás csoportokban -
 - kérdés száma a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +
 - kérdés hossza a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +

A foglalkozást vezetőik metakommunikációs jelzései azt mutatják, hogy a foglalkozások előrehaladtával

- nyitottabbak (kevesebb karba tett kéz, keresztbe tett láb, több mosoly)
 - karba tett kéz a fejlesztő biblioterápiás csoportokban

- keresztbe tett láb a fejlesztő biblioterápiás csoportokban
- mosoly a fejlesztő biblioterápiás csoportokban, száma: - ideje: +
- karba tett kéz a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban
- keresztbe tett láb a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +
- mosoly a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +

A foglalkozásvezetők a foglalkozások előrehaladtával

- kevesebb alkalommal és rövidebb ideig beszélnek (beszéd száma és hossza)
 - beszéd száma a fejlesztő biblioterápiás csoportokban +
 - beszéd hossza a fejlesztő biblioterápiás csoportokban +
 - beszéd száma a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +
 - beszéd hossza a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +
- ritkábban kérdeznek (kérdések száma)
 - kérdés száma a fejlesztő biblioterápiás csoportokban +
 - kérdés hossza a fejlesztő biblioterápiás csoportokban +
 - kérdés száma a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban -
 - kérdés hossza a fejlesztő e-biblioterápiás csoportokban +

A foglalkozások végén a beavatkozási csoportokban résztvevő diákok arról számolnak be, hogy

- a foglalkozáson jól érezték magukat +
- a foglalkozáson leginkább a játékok és a beszélgetés tetszett nekik +
- a foglalkozáson legkevésbé a foglalkozás időpontja tetszett -
- meg tudják fogalmazni a történet tanulságát +
- össze tudják foglalni röviden, hogy miről szólt a történet +
- a legrokonszenvesebb szereplője a műnek számukra a pozitív karakter +
- a legkevésbé rokonszenves szereplője a műnek számukra a negatív karakter +

A foglalkozásvezetők beszámolóí azt mutatják, hogy

- a foglalkozásokról a diákok betegség miatt hiányoztak +
- több pozitív dolgot figyelnek meg a foglalkozások során, mint negatívát +
- a foglalkozások során kialakulnak konfliktusok a beavatkozási csoport tagjai között, amelyeket a foglalkozás során meg tudnak oldani +
- a foglalkozások során a foglalkozásvezetőknek nincsenek olyan problémái, amelyeket a foglalkozás ideje alatt ne sikerülne megoldani +
- a fejlesztő e-biblioterápiás csoportban a foglalkozássorozat elején előfordulnak technikai problémák +

Összefoglalás

A disszertáció megírásának célja az volt, hogy komplex képet fessek a biblioterápiáról, annak kialakulásáról, történetéről, definícióiról, típusairól, valamint alkalmazási és továbbfejlesztési lehetőségeiről, azonfelül, hogy egy többszoportos kutatás eredményeivel alátámasszam a fejlesztő biblioterápia és fejlesztő e-biblioterápia létjogosultságát a közoktatásban.

A 21. század újabb kihívás elé állította a közoktatást, az új eszközök használata ma már elkerülhetetlen az oktatási folyamatban, a gyerekek figyelmét ma már nem ragadják meg a hagyományos oktatási módszerek. A fejlesztő biblioterápiának a közoktatáshoz hasonlóan meg kellett újulnia, reagálnia kellett a technológiai és társadalmi környezet változására. Erre a külföldi példák alapján az online hozzáférhető olvasmánylisták megjelenése szolgált, azonban ez csupán a problémaadekvát irodalmi alkotás megtalálását segíti elő, maga a foglalkozás ennek ellenére hagyományos elemekből áll. Ahogyan azt a történeti áttekintés során is felvázoltam, a biblioterápia módszere folyamatosan változott, jól mutatja mindezt az is, hogy ma sincs egyetlen, mindenki által elfogadott definíció, amely maradéktalanul lefedné a biblioterápia lehetőségeit, alkalmazási területeit, mindenki azt a területet emeli ki, amelyen ő maga hasznosnak látja a módszer alkalmazását. Annak köszönhetően azonban, hogy jelenleg nincs konszenzus a módszertant illetően sem, az alkalmazási területek, módszerek igen változatos képet mutatnak.

A nemzetközileg is unikumnak tekinthető fejlesztő e-biblioterápia már beépíti módszertanába az IKT-eszközök használatát, ezáltal további beavatkozási lehetőségeket nyitva az alkalmazók előtt. A fiatal, technofil generáció számára ezáltal a foglalkozásokon való részvétel – ahogyan a disszertáció alapját képező kutatás is bizonyítja – jelentős motivációs erővel bír, az eszközökön végzett munkára is játékként tekintenek, az idősebb, technofób generáció számára pedig lehetőséget teremt ezen eszközök megismerésére, ezáltal csökkentve a második szintű digitális szakadékot.

A fejlesztő biblioterápiával kapcsolatos nehézséget az jelenti, hogy mindeddig elenyésző számban jelentek meg objektív kutatási eredmények a foglalkozások hatékonyságáról, eredményeiről, ezáltal a mindennapi gyakorlatban, valamint a tudományos életben történő elfogadása nehézségekbe ütközik. Az elmúlt évtizedben azonban szemtanúi lehettünk annak, hogy egyre többen vesznek részt ilyen foglalkozásokon, és pozitív tapasztalattal távoznak azokról. Az érzéseket nehéz egy empirikus vizsgálat során számszerűsíteni, azonban megerősíti a módszer hatékonyságát, hogy egyre többen járnak vissza az ilyen foglalkozásokra. A hatékonyság mérésének nehézségét az is okozza, hogy a foglalkozások között eltelő legalább egy hétben nem tudjuk kontrollálni a foglalkozások résztvevőit érő intuíciót, tapasztalatot, élményeket, hatásokat. A fejlesztő biblioterápia hatékonyságvizsgálatának egyetlen lehetősége ezáltal az lehet, ha több,

párhuzamos csoportban ugyanazon tematika szerint tartanak foglalkozásokat. Kutatásom előtt azonban ilyen jellegű vizsgálatról beszámoló nem volt olvasható. Az eredmények általánosíthatóságának azonban továbbra is gátat vet, hogy csupán az adott művek meghatározott sorrendben történő alkalmazására általánosíthatjuk egy ilyen kiterjedt kutatás eredményeit is. Többek között ez is lehet az oka annak, hogy mindeddig hasonló jellegű kutatásra nem került sor. A kutatási eredményeim azt mutatják, hogy a fejlesztő biblioterápia és fejlesztő e-biblioterápia iránti igény a foglalkozástartók és a foglalkozáson résztvevők oldaláról is biztosított, a továbbiakban hosszabb időtartamú foglalkozássorozatra is van igény.

Jelen disszertációval reményeim szerint sikerült hozzájárulnom a fejlesztő biblioterápia és fejlesztő e-biblioterápia módszereinek szélesebb körben történő elfogadtatásához, valamint alkalmazási lehetőségeinek népszerűsítéséhez.

A kutatás folytatásával kapcsolatos terveim között szerepel a különböző területeken és eltérő célok elérése érdekében alkalmazott foglalkozások további elemzési lehetőségeinek felmérése, valamint ilyen jellegű kutatások folytatása, a technológia fejlődése által lehetővé tett további módszertani lehetőségek (konstrukciós fejlesztő e-biblioterápia, virtuális fejlesztő e-biblioterápia, kreatív e-biblioterápia) gyakorlatban történő alkalmazásának vizsgálata, valamint a módszer alkalmazásának, továbbfejlesztésének további területeinek feltárása.

Felhasznált irodalom

A kompetenciamérések eredményei. (2017. 05 02). Letöltés dátuma: 2017. 05 05, forrás: Oktatási Hivatal: <https://www.oktatas.hu/koznevelas/meresek/kompetenciameres/eredmenyek>

A mobilozás hatásai a gyerekekre. (dátum nélk.). Forrás: Alfa Generáció Labor: <https://www.alfageneracio.hu/kutatasok/a-mobilozas-hatasai-a-gyerekekre/>

Bartos, É. (1987). Biblioterápia a könyvtárosi munkában. Könyvtári figyelő, 5.

Büki, O., & Büki, P. (2005). Könyvvel könnyebb!? Fordulópont, 2, old.: 51-60.

Digitális Jólét Program: Magyarország Digitális Oktatási Stratégiája. (2016. 06 30). Letöltés dátuma: 2017. 04 05, forrás: Magyarország Kormánya: <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnoki-kabinetiroda/digitalis-jolet-program/strategiak>

Gergely, E.-E. (2013). Ki olvas ma (még) az iskolában? : Who reads books today in the school? Transylvanian Society (Erdélyi Társadalom), 11-28.

Gulyás, E., & Racsko, R. (2015d). A videós interakcióelemzés újmédia eszközökkel támogatott lehetőségei. In I. Falus (Szerk.), Felkészülés a pályára, felkészülés az életre (old.: 59-69). Eger: EKF Líceum Kiadó.

Gyarmathy, É. (2012). Ki van kulturális lemaradásban? Digitális Nemzedék Konferencia. Tanulmánykötet, 9-16. Letöltés dátuma: 2018. 05 24, forrás: https://issuu.com/elteppk/docs/digitalis_nemzedek_kotet

Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (szerk.). (2016). World happiness report (1. kötet). New York: Sustainable Development Solutions Network.

Keresnyei, K., & Egedy, T. (2015). Adalékok a kreatív gazdaság elméletéhez. Földrajzi közlemények, 139(1), 30-42.

Kis-Tóth, L., Borbás, L., & Kárpáti, A. (2014). Táblagépek alkalmazása az oktatásban: tanári tapasztalatok. Iskolakultúra, 50-72.

Lajtai, M. (2016. 10 18). Európai mércével is látható a szegénység csökkenése Magyarországon. Letöltés dátuma: 2017. 05 05, forrás: Nézőpontok blog: <http://www.nezopontok.hu/2016/10/18/europai-mercevel-is-lathato-a-szegenyseg-csokkenese-magyarorszagon>

Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014-2020. (2017. 05 05). Letöltés dátuma: 2014. 08 08, forrás: Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató ZRT.: http://www.nisz.hu/sites/default/files/u1/nemzeti_infokommunikacios_strategia_2014_2020.pdf

PISA 2012 mérés. (2013. 12 03). Letöltés dátuma: 2017. 05 05, forrás: oktatat.hu : Oktatási Hivatal: https://www.oktatat.hu/koznevelés/merések/pisa/pisa_2012_meres

Racsko, R. (2017a). Digitális átállás az oktatásban (Iskolakultúra-könyvek. kötet). (J. Géczi, Szerk.) Veszprém: Gondolat Kiadó.

Schüttler, T. (2009. 01 17). Görbe-e a PISA-tükör? Letöltés dátuma: 2017. 05 05, forrás: OFI: <http://ofi.hu/tudastar/tanulas-kora/gorbe-pisa-tukor>

Szász, P. (2017. 01 26). Meghökkenítő magyar szegénységi adat érkezett. Letöltés dátuma: 2017. 05 05, forrás: napi.hu: http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/meghokkentot_magyar_szegenysegi_adat_erkezett.628601.html

Végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem: Cselekvési terv 2014-2020. (2016). Letöltés dátuma: 2017. 06 04, forrás: Magyarország Kormánya: www.kormany.hu/download/7/6a/e0000/ESL-Cselekvési-terv_20161109.pdf

Az értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációk

- Gulyás, E. (2014a). A biblioterápia és a konstruktivizmus kapcsolata. *Iskolakultúra*, 24(9), 43-49.
- Gulyás, E. (2014c). A biblioterápia helye a neveléstudományban. In J. Bárdos, L. Kis-Tóth, & R. Racsko (szerk.), *Változó életformák - régi és új tanulási környezetek: a 2013-ban, Egerben rendezett 13. Országos Neveléstudományi Konferencia válogatott anyaga* (old.: 117-130). Eger: EKF Líceum Kiadó.
- Gulyás, E. (2014d. 9 4). Developmental e-bibliotherapy, a new method in the light of a pilot study. *Practice and theory in system of education*, 404-412.
- Gulyás, E. (2015a). Fejlesztő biblioterápia, új módszer az oktatás szolgálatában. In F. Bencéné, & T. Horváthné (szerk.), *Innovatív módszerek a köznevelés gyakorlatában: II. Kárpát-medencei nemzetközi módszertani konferencia és módszervásár* (old.: 40-46). Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar.
- Gulyás, E. (2015b). E-biblioterápia, egy új módszer az általános iskolai gyakorlatban. *Iskolakultúra*, 127-138.
- Gulyás, E. (2016a). Fejlesztő e-biblioterápia. *Helikon Irodalomtudományi Szemle*, 62(2), 296-311.
- Gulyás, E. (2016b). Tartalomelemzés fejlesztő biblioterápiás csoportban. *Könyvtári figyelő*, 62(2), 199-208.
- Gulyás, E. (2017). Fejlesztő (e-)biblioterápiás foglalkozások videónaplóinak tartalomelemzése. In A. Zsolnai, & L. Kasik (szerk.), *Új kutatások a neveléstudományokban 2016: A tanulás és nevelés interdiszciplináris megközelítése* (old.: 54-74). Szeged: SZTE BTK Neveléstudományi Intézet.
- Gulyás, E., & Racsko, R. (2015d). A videós interakcióelemzés újmédia eszközökkel támogatott lehetőségei. In I. Falus (Szerk.), *Felkészülés a pályára, felkészülés az életre* (old.: 59-69). Eger: EKF Líceum Kiadó.
- Gulyás, E., Nagyné, K., & Racsko, R. (2015e). A táblagépek hatása az osztálytermi munkára: egy videós interakcióelemzés lehetőségei és kihívásai. In K. Károly, & I. Perjés (szerk.), *Tanulmányok a tudós tanárképzés műhelyeiből* (old.: 231-244). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Gulyás, E., Nagyné, K., & Racsko, R. (2016c). A táblagépes osztálytermi munka elemzésének lehetősége a Noldus Observer XT videós interakcióelemző szoftver segítségével. *Információs társadalom: társadalomtudományi folyóirat*, 15(1), 81-94.
- Kis-Tóth, L., Gulyás, E., & Racsko, R. (2017. 2). Transzverzális kompetenciák fejlesztésének pedagógiai módszerei, különös tekintettel a digitális kompetenciára. *Educatio*, 230-245.
- Racsko, R., Kis-Tóth, L., & Gulyás, E. (2015). Változó tanulási környezetek és módszerek. In Z. Tóth (Szerk.), *Új kutatások a neveléstudományokban 2014: Oktatás és nevelés - Gyakorlat és tudomány* (old.: 131-146). Debrecen: Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága.

Konferencia előadások (bírálati rendszerrel)

Gulyás, E. (2013. 11 07). A biblioterápia helye a neveléstudományban. XIII. Országos Neveléstudományi Konferencia, Eger, Magyarország.

Gulyás, E. (2013. 11 29). A biblioterápia helye az oktató-nevelő munkában. 7. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia, Kaposvár, Magyarország.

Gulyás, E. (2014. 10 09). E-biblioterápia, úton egy új módszer felé?! Agria Media 2014, Eger, Magyarország.

Gulyás, E. (2014. 11 08). Fejlesztő e-biblioterápia, egy pilot kutatás eredményei. XIV. Országos Neveléstudományi Konferencia, Debrecen, Magyarország.

Gulyás, E. (2014. 11 08). Karinthy Frigyes: találkozás egy fiatalemberrel című novellájának fejlesztő biblioterápiás csoportokban történő feldolgozásának összehasonlítása. XIV. Országos Neveléstudományi Konferencia, Debrecen, Magyarország.

Gulyás, E. (2015. 01 14). Developmental e-bibliotherapy, a new method in the light of a pilot study. IRI International Educational Conference, Komárno, Szlovákia.

Gulyás, E. (2016. 11 18). A fejlesztő biblioterápia módszerének továbbfejlesztési lehetőségei a 21. században. XVI. Országos Neveléstudományi Konferencia, Szeged, Magyarország.

Gulyás, E. (2016. 11 18). Fejlesztő (e-)biblioterápiás foglalkozások videonaplóinak tartalomelemzése. XVI. Országos Neveléstudományi Konferencia, Szeged, Magyarország.

Gulyás, E. (2017. 04 21). IKT-eszközökkel támogatott biblioterápia a könyvtárak szolgáltatási rendszerében. Workshop, Szeged, Magyarország.

Gulyás, E., Nagyné, K., & Racsko, R. (2014. 11 11). A táblagépek hatása az osztálytermi munkára: egy videós interakcióelemzés lehetőségei és kihívásai. Tudós tanárok - tanár tudósok konferencia a minőségi tanárképzésről, Budapest, Magyarország.

Lengyel, M., Gulyás, E., & Racsko, R. (2017. 04 27). The strategic indicators of digital transformation in education: Az oktatás digitális átállásának stratégiai indikátorai. X. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia: 10th training and practice international conference on educational sciences, Sopron, Magyarország.